

Joanna Iwaszkiewicz

Międzynarodowy Komitet „Błękitna Tarcza” w systemie ochrony dóbr kultury

Streszczenie: Artykuł jest analizą funkcjonowania Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy w systemie ochrony dóbr kultury w warunkach wojny i klęsk żywiołowych, na tle międzynarodowego systemu ochrony dóbr kultury. Autorka dokonała analizy problemu poprzez pryzmat międzynarodowego stanu prawnego ochrony dóbr kultury oraz praktycznych działań Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy na świecie i w Polsce. Ochrona dóbr kultury w warunkach zagrożeń wojennych i klęsk żywiołowych jest ważnym elementem polityki kulturalnej państwa oraz działań wspólnoty międzynarodowej realizowanym na podstawie prawa międzynarodowego. Mimo ponad stuletniego doskonalenia prawa ochrony dziedzictwa kultury w dalszym ciągu dochodzi do licznych zniszczeń obiektów kultury. Nieskuteczność ochrony realizowanej przez państwa spowodowała włączenie się w proces ochrony międzynarodowych organizacji pozarządowych. Jedną z nich jest Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy, który skupia komitety krajowe działające na rzecz przygotowania ochrony dóbr kultury w okresie konfliktów i klęsk żywiołowych. Działania organizacji pozarządowych stwarzają szersze możliwości ochrony dóbr kultury w warunkach różnorodnych zagrożeń.

Słowa kluczowe: dobra kultury, łup wojenny, ochrona dóbr kultury, Błękitna Tarcza.

„Nie ocalimy wszystkiego, co byśmy pragnęli. Ale uratujemy o wiele więcej, niż mogłoby ocaleć, gdybyśmy w ogóle nie podjęli naszych starań”

Sir Peter Scott*

Wojnie od zawsze towarzyszyła idea łupów wojennych. Do czasu powstania międzynarodowych uregulowań gwarantujących zasady bezpieczeństwa cywilnym osobom i dobrom materialnym w czasie wojny, za łup wojenny uważano praktycznie wszystko, dotyczyło to również szeroko rozumianego pojęcia *dóbr kulturalnych*¹. Od schyłku XIX w. funkcjonuje międzynarodowy system ochrony dóbr kultury, który jednak często nie jest do końca skuteczny, stąd wiele zabytków niszczonej jest bezpowrotnie w czasie konfliktów zbrojnych lub katastrof naturalnych. Często straty te są skutkiem braku wiedzy o realnych zagrożeniach, możliwościach ewakuacji czy ewentualnej rekonstrukcji zniszczonych dóbr. Bywa, że państwa lub inne podmioty polityczne nie są zainteresowane w ich ratowaniu, zwłaszcza, jeśli są to dobra kultury przeciwnika. W tej sytuacji pod koniec XX w. pojawiła się idea powstania sieci organizacji pozarządowych, których zadaniem byłoby utworzenie alternatywnego systemu ochrony dóbr kultury w sytuacjach ekstremalnych.

Celem artykułu jest przedstawienie idei powstania i działania Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy na tle międzynarodowego systemu ochrony dóbr kultury w sytuacjach ekstremalnych oraz działalności organizacji w Polsce. Problem jest o tyle istotny, że jest on niemal zupełnie nieobecny w polskim dyskursie politolo-

* Sir Peter Markham Scott (14 września 1909 r.- 29 sierpnia 1989 r.), jedyne dziecko słynnego polarnika Roberta Falcona Scotta, brytyjski ornitolog, malarz, oficer Royal Navy, wydawca, sportowiec i polityk. Zasłynął działaniami na rzecz ochrony zwierząt. Założyciel organizacji pozarządowych: World Wide Fund for Nature oraz Wildfowl and Wetlands Trust. Autor licznych prac o ochronie ginących gatunków. Wywarł wielki wpływ na współczesne myślenie o ochronie przyrody. J. Courtney, *Sir Peter Scott: champion for the environment and founder of the World Wildlife Fund*, Milwaukee 1989.

¹ Szerzej: S. Nahlik, *Grabież dzieł sztuki. Rodowód zbrodni międzynarodowej*, Wrocław 1958.

gicznym. Informacje o działaniu organizacji znaleźć można wyłącznie na stronach internetowych Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy, Stowarzyszenia Narodowych Komitetów Błękitnej Tarczy oraz komitetów narodowych Błękitnej Tarczy².

Przesłanki powstania i funkcjonowania systemu ochrony dóbr kultury w czasie wojny

Skala niszczenia i rabunku dóbr kultury podczas konfliktów zbrojnych bywała w przeszłości ogromna. Zjawisko to można przedstawić na przykładzie Polski, gdzie na przestrzeni wieków wielokrotnie dochodziło do grabieży wyjątkowo brutalnych i metodycznych. Brzetysław I Czeski w 1038 r., wykorzystując moment bezkrólewia, zaatakował ziemie Piastów, plądrując ich główne grody z Krakowem i Gnieznem na czele³. W 1655 r. rozpoczął się wyjątkowo planowy, drobiazgowy rabunek ziem polskich dokonywany przez armię dowodzoną przez króla szwedzkiego Karola X Gustawa. Żołnierze armii szwedzkiej dokonali spustoszenia polskiego dziedzictwa kulturowego, którego skutki były przez Rzeczpospolitą odczuwane przez długi czas. Do Skandynawii wywieziono biblioteki, wyposażenie kościołów, doszczętnie zrabowano Pałac Królewski w Warszawie⁴. Zachowała się m.in. relacja Des Noyers'a opisująca sposób zachowania wojsk szwedzkich: „wyskrobywali złoto z listw złożonych i wypalali oskrobki, z czego najwyżej trzy czy cztery

² ANCBS, <http://www.ancbs.org/cms/en/home2>, 20.06.2017.

³ G. Labuda, *Korona i infuła*, [w:] *Początki państwa polskiego*, red. F. Kiryk, Warszawa 2002, s. 188.

⁴ Szerzej: D. Matelski, *Straty polskich dóbr kultury w wojnach z sąsiadami w XVII i XVIII w.*, „Muzealnictwo” 2002; Cz. Pilichowski, *Straty bibliotek i archiwów polskich podczas szwedzkiego „Potopu” 1655–1660*, [w:] *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655–1660*, t. 2, Warszawa 1957; M. Rożek, *Straty kulturalne Krakowa w okresie pierwszego napadu szwedzkiego (1655–1657)*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1972, z. 2, s. 141–157; W. Tomkiewicz, *Zniszczenia wojenne w dziedzinie kultury*, [w:] *Polska w okresie drugiej wojny północnej...*, s. 435–449.

dukaty zyskali, a zrobili szkody na 30 tys.”⁵ Z samej Warszawy Szwedzi wywieźli siedem wielkich barek wyładowanych cennymi rzeczami⁶.

Już w XVI w., mimo obowiązywania zasady, że wojna żywi wojnę, dostrzegano konieczność ograniczenia prawa do łupu wojennego. W 1598 r. Alberto Gentili wydał pracę *De iure belli libri tres*, w której jeden rozdział poświęcony był grabieży dzieł sztuki. Autor przyjmował, że zwycięzcy wolno grabić dzieła sztuki, acz zalecał w tym względzie powściągliwość. Według A. Gentilego pełnej ochronie podlegały tylko przedmioty sakralne. Uważał również, że miasta zdobyte szturmem można wystawiać na grabież, nie można natomiast tak postępować z tymi, które same się poddały⁷. Hugo Grotius w 1625 r. w pracy *De iure belli ac pacis* traktował zdobycz wojenną, jako legalny sposób nabycia własności, w tym także pochodzącą ze świątyń. Dzielał wojny na sprawiedliwe i niesprawiedliwe, ograniczał prawo do łupu wojennego tylko do pozyskanego w wojnie sprawiedliwej. Zabór pochodzący z działań niesprawiedliwych mógł podlegać restytucji⁸.

Te niezdarne próby określenia pewnych zasad obowiązujących w trakcie trwania konfliktu zbrojnego można uznać za początek debaty o ochronie dóbr kultury w czasie wojen. Mimo dobrych intencji autorów można jednak zauważyć, że przez cały wiek XVII i XVIII były one ignorowane bądź interpretowane przez łupieżców na własną korzyść. Wieki te obfitowały w rabunki zorganizowane przez wojsko czy gromady żołdactwa. Brutalne rabunki dzieł sztuki dokonywały

⁵ E. Rudzki, *Polskie Królowe. Żony królów elekcyjnych*, t. II, Warszawa 1990, s. 143.

⁶ Tamże, s. 145.

⁷ Pełny tekst: *Il diritto di guerra (De Iure Belli libri tres 1598)* [Introduzione di Diego Quaglioni, traduzione di Pietro Nencini, apparato critico a cura di Giuliano Marchetto e Christian Zendri], Milano 2008.

⁸ H. Grotius, *The Law of War and Peace in three books* [Translated into English by Francis W. Kelsey with the collaboration of Arthur E. R. Boak, Henry A. Sanders, Jesse S. Reeves and Herbert F. Wright], London 1924, Book 3, Chapter 5, *On Devastation And Pillage*.

wojska Napoleona Bonapartego, kolonizatorów angielskich, holenderskich, niemieckich oraz wojska rosyjskie⁹.

W XIX w. zaczęto podejmować próby mające na celu uregulowanie spraw dotyczących ochrony dóbr kultury w okresie wojny i ich restytucji po zakończeniu działań wojennych. W 1874 r. podczas międzynarodowej konferencji w Brukseli doszło do wypracowania *Deklaracji praw i zwyczajów wojny lądowej*, w której określono m.in., iż własność gmin, instytucji poświęconych obrzędowi religijnemu, dobroczynności i wychowaniu, a także sztukom i naukom, nawet tym należących do państwa, będzie traktowana, jako własność prywatna. Wszelkie zajęcie, zniszczenie lub rozmyślne uszkodzenie instytucji tego rodzaju oraz zabytków historycznych, dzieł sztuki i nauki powinno być przedmiotem postępowania sądowego przeprowadzonego przez właściwe ku temu organy administracji¹⁰. Dokument nie został jednak do ratyfikowany.

18 października 1907 r. przyjęto *IV Konwencję haską regulującą prawa i zwyczaje wojny lądowej*¹¹. Do *Konwencji* dołączono regulamin precyzujący zasady postępowania wobec dóbr kultury w czasie wojny. Art. 27 *Działu II Regulaminu* wyraźnie określił, że nawet podczas bombardowań i oblężeń „należy zastosować wszelkie niezbędne środki ażeby w miarę możliwości oszczędzone zostały świątynie, gmachy służące celom nauki, sztuki (...), pomniki historyczne (...). Obowiązkiem oblężonych jest oznaczyć te gmachy

⁹ Szerzej: M. M. Miles, *Art as Plunder: The Ancient Origins of Debate About Cultural Property*, Cambridge University Press 2008; J. H. Merryman, *Imperialism, Arts and Restitution*, Cambridge University Press 2006; D. M. Reid, *Whose Pharaohs? Archaeology, museums, and Egyptian national identity from Napoleon to World War I*, University of California Press, 2002; J. Miler, *Rewindykacje po Traktacie Ryskim*, „Cenne, bezcenne/utraczone”, cz. I 1998, nr 1, s. 28–29; cz. II 1999, nr 3, s. 22–23; cz. III 1999, nr 4, s. 22–25; cz. IV 1999, nr 5, s. 22–25; S. Ptaszycki, *Wywożenie do Rosji polskiego mienia kulturalnego i jego zwrot obecny*, „Przegląd Powszechny” 1923 (marzec), s. 193–220.

¹⁰ *Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War*, Bruksela, 24 sierpnia 1874 r., <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/135>, 20.08.2017.

¹¹ *Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV konwencja haska)*, Haga, 18 października 1907 r., Dz. U. 1927, nr 21, poz. 161.

i miejsca za pomocą specjalnych, widocznych znaków, które będą notyfikowane oblegającym¹². Zabroniono również wydawania na łup miast i miejsc, nawet tych, które zostały zdobyte szturmem¹³. Podobne obowiązki zostały nałożone na wojujące strony w *IX konwencji haskiej* dotyczącej bombardowania przez morskie siły zbrojne w czasie wojny¹⁴.

Traktat o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych tzw. *Pakt Roerich* a był bardzo ważnym krokiem na drodze do uregulowania prawno-międzynarodowej ochrony dóbr kultury w czasie wojny¹⁵. Został on podpisany 15 kwietnia 1935 r. w Waszyngtonie przez 21 państw amerykańskich, było to pierwsze w dziejach porozumienie międzynarodowe odnoszące się wyłącznie do ochrony dóbr kultury w czasie konfliktu zbrojnego¹⁶. Wadą traktatu było obowiązywanie w ograniczonym kręgu geograficznym oraz brak systemu kontroli i egzekucji międzynarodowej.

W Europie dyskusje nad uregulowaniem kwestii ochrony dóbr kultury w czasie wojny podjęto niemal natychmiast po zakończeniu I wojny światowej. Jednak dopiero w 1936 r. Międzynarodowe Biuro ds. Muzeów zainicjowało prace nad *Projektem konwencji w sprawie ochrony zabytków historycznych i dzieł sztuki w okresie konfliktów zbrojnych*. Projekt konwencji został przedstawiony zgromadzeniu

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ *Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobycy podczas wojny morskiej (XI konwencja haska)*, Haga, 18 października 1907 r., Dz. U. 1936, nr 6, poz. 68.

¹⁵ Inicjatorem paktu był Nicholas Roerich (1874–1947) rosyjski malarz, pisarz, archeolog, filozof, podróżnik i międzynarodowy działacz polityczny. Większość życia spędził na podróżach po świecie. Po rewolucji bolszewickiej emigrował do Finlandii, Wielkiej Brytanii, by w końcu zamieszkać w USA. Był inicjatorem prawnego uregulowania statusu dóbr kultury w czasie wojny, zwłaszcza obiektów architektonicznych. Nominowany do Pokojowej Nagrody Nobla. П. Ф. Беликов, *Рерих (Опыт духовной биографии)*, Новосибирск 2011.

¹⁶ *Ochrona instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych. Traktat między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a innymi republikami amerykańskimi*, www.roerich.org/pl/Roerich_Pact_pl.html, 26.06.2017.

Ligi Narodów w 1938 r., lecz II wojna światowa przerwała prace nad jej przyjęciem¹⁷.

Wybuch II wojny światowej 1 września 1939 r. rozpoczął niespotykaną w dziejach grabież i dewastację dóbr kultury¹⁸. Ta brutalna wojna uświadomiła decydentom międzynarodowym, że dotychczasowe regulacje prawne nie gwarantują bezpieczeństwa dobrom kultury w czasie wojny. W wyniku refleksji nad wydarzeniami z dramatycznego okresu 14 maja 1954 r. podpisano *Konwencję Haską*, która reguluje zachowania stron wobec dóbr kultury w konfliktach zbrojnych¹⁹. Powstaniu konwencji towarzyszyło przeświadczenie, że każdy naród ma wpływ na kształtowanie kultury światowej, a jakiegokolwiek straty stanowią ubytek dla całej ludzkości w zakresie dziedzictwa kulturalnego. Sposobem, który w zawierusze wojennej miałyby ułatwić rozpoznanie dóbr kultury uznanych za dobra o znaczeniu ogólnoludzkim, jest ich oznaczanie międzynarodowym znakiem rozpoznawczym²⁰.

Konwencja uwzględnia również sytuację ochrony dóbr kultury w warunkach wojny domowej. Art. 19 konwencji wyraźnie stanowi: „W razie konfliktu zbrojnego nieposiadającego charakteru międzynarodowego, a powstałego na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, każda ze stron konfliktu będzie obowiązana stosować, co najmniej postanowienia niniejszej Konwencji, które dotyczą poszanowania dóbr kulturalnych. Strony konfliktu będą dążyły do wprowadzenia w życie, w drodze układów specjalnych, w całości lub w części również pozostałych postanowień niniejszej Konwencji”²¹.

¹⁷ A. M. Brzeziński, *Organizacja i formy międzynarodowej współpracy intelektualnej w ramach Ligi Narodów (1922–1939)*, „Przegląd Zachodni” 2015, nr 3, s. 16.

¹⁸ S. Houpt, *Muzeum zaginionych dzieł. Historia kradzieży dzieł sztuki*, Warszawa 2007, s. 40.

¹⁹ *Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego*, Haga, 14 maja 1954 r., Dz.U. 1957 nr 46 poz. 212. Znak rozpoznawczy zaprojektowany przez polskiego artystę prof. Jana Zachwatowicza ma kształt tarczy ustawionej ostrzem w dół podzielonej na cztery pola- dwa błękitne i dwa białe.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

Integralną częścią konwencji jest regulamin wykonawczy, który doprecyzowuje ogólne zapisy części głównej²².

26 marca 1999 r. w Hadze przyjęto *Drugi protokół do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego*²³. Dokument ten poszerza zakres obowiązków stron konfliktów oraz społeczności międzynarodowej w zakresie ochrony dóbr kultury. Dla wzmożenia kontroli nad przestrzeganiem bezpieczeństwa dóbr kultury na mocy *Drugiego Protokołu* powołano do życia instytucje międzynarodowe, w tym Zgromadzenie Stron oraz Komitet ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego²⁴. Zgromadzenie Stron skupia wszystkie państwa, które ratyfikowały Konwencję haską z 1954 r. wraz z dokumentami późniejszymi.

Polska niemal od odzyskania niepodległości w 1918 r. aktywnie uczestniczyła w budowie systemu ochrony dóbr kultury, implemmentując międzynarodowy dorobek prawny do prawa wewnętrznego oraz poprzez budowę i doskonalenie systemu prawa i administracji ochrony dóbr kultury. Duży wpływ w dążeniu do ochrony własnego dziedzictwa kulturowego miał na pewno fakt, że w przeszłości niezwykle mocno były one grabione bądź niszczone w wyniku działań wojennych. Włączenie się do aktywnych działań na rzecz ochrony dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych stwarzało szansę na uniknięcie strat w przyszłości. Biorąc pod uwagę straty kultury polskiej w II wojnie światowej, okazało się to naiwną wiarą w moc prawa w czasach wojny²⁵.

²² Regulamin wykonawczy do konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Haga.pdf, 27.07.2017.

²³ *Drugi Protokół do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego*, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r., Haga, 26 marca 1999 r., Dz. U. 2012, poz. 248.

²⁴ Tamże.

²⁵ O skali strat polskich pisał: K. Estreicher, *Straty kultury polskiej pod okupacją niemiecką 1939–1944 wraz z oryginalnymi dokumentami grabieży*, Kraków 2003; oraz: D. Matelski, *Grabież i restytucja polskich dóbr kultury: od czasów nowożytnych do współczesnych*, t. 1 i 2, Kraków 2006; P. Majewski, *Wojna i kultura: instytucje kultury polskiej w okupacyjnych realiach Generalnego Gubernatorstwa*

Współcześnie problematykę ochrony dóbr kultury w Polsce w czasie wojny reguluje *Ustawa o zabytkach i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r.*²⁶, uszczegółowiona w *Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. W sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych*²⁷. Doprecyzowuje ono przygotowanie i realizację czynności zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, których celem jest ocalenie przed zniszczeniem, uszkodzeniem czy też zaginięciem obiektu zabytkowego.

Idee ochrony prawnej dóbr kultury w czasie wojny są bardzo szlachetne, ale jak pokazały chociażby ostatnie wydarzenia w Mali, Afganistanie, Iraku czy Syrii wojny i konflikty zbrojne rządzą się w dużej mierze prawami nienawiści, fanatyzmu, gdzie rozsądne podejście do zachowania dóbr kultury zostaje zepchnięte na odległy plan. Sytuacja taka miała miejsce między innymi w Timbuktu, gdzie islamscy ekstremiści zniszczyli mauzolea sufickie²⁸. Podobny los spotkał grobowce sufickich mężów w Mogadiszu, grobowce, manuskrypty religijne, dzieła historyczne, astronomiczne oraz różnorodne budowle przez ekstremistów islamskich zostały uznane za obrazę Mahometa²⁹. Także Talibowie afgańscy wywarli swoje piętno dewastując dobra kultury o statusie międzynarodowym, niszcząc w 2001 r. posągi Buddy wyrzeźbione w ścianie skalnej w Bamjanie oraz kilkaset figur Buddy z drewna i gliny. Posągi, które stały na tych ziemiach od 2 000 lat, w imię religii przestały istnieć mimo protestów społeczności między-

1939–1945, Warszawa 2005; C. Skuza, *Wojenne i powojenne losy polskich skarbów narodowych*, Toruń 1994.

²⁶ Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568 (Tekst ujednolicony Dz. U. 2017, poz. 60).

²⁷ *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych*, Dz. U. 2004, nr 212, poz. 2153.

²⁸ *North African Salafists Turn on Sufi Shrines in Mali*, <http://www.refworld.org/docid/4fbdf9702.html>, 20.06.2017.

²⁹ *Sufi Faza Disintegration*, <http://mogadishuman.wordpress.com/2010/04/05/the-sufi-disintegration-phase/>, 20.06.2017.

narodowej, w tym również uczonych muzułmańskich³⁰. Również na terenie starożytnej Palmyry w Syrii doszło do zniszczeń starożytnych zabytków m.in: świątyni Baal Shamin, Bel (2015 r.)³¹ czy posagu lwa, kiedyś zdobiącego świątynię Al-Lat- bogini słońca i matce bogów w arabskich mitach z okresu przedislamskiego (2015 r.)³². W wyniku wojny w Syrii na przełomie 2016 i 2017 r. zniszczeniu uległa 16-kolumnowa konstrukcja na osi Wielkiej Kolumnady oraz fasada amfiteatru rzymskiego w Palmyrze³³.

Wydarzenia te wskazują, że dobrze rozbudowany system ochrony dóbr kultury oparty o zasady prawa międzynarodowego implementowanego do prawa krajowego przez większość państw świata nie jest wystarczający. Wysiłki władz państwowych, których celem jest ochrona dóbr kultury bez dostatecznego wsparcia społecznego, często okazują się bezowocne, stąd też w kręgach ludzi kultury rodzą się różne pozarządowe inicjatywy, mające na celu utworzenie alternatywnego, międzynarodowego systemu ochrony dóbr kultury. Jedną z takich inicjatyw jest organizacja Błękitna Tarcza.

Błękitna Tarcza (*Blue Shield*) w międzynarodowym systemie ochrony dóbr kultury

W 1996 r. w Paryżu powstała organizacja, której nadano nazwę Błękitna Tarcza³⁴. Jest to organizacja zrzeszająca międzynaro-

³⁰ S. Sadowski, *Ochrona ludności cywilnej we współczesnych wojnach domowych*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a wolność jednostki: wybrane aspekty prawne i polityczne*, red. M. Jastrzębski, T. Kuczur, Toruń 2013, s. 17–67.

³¹ *Syria: kolejny zniszczony zabytek w Palmyrze*, <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/syria-kolejny-zniszczony-zabytek-w-palmyrze/bbqb6m>, 27.07.2017.

³² *Starożytny posąg odkryty w Syrii przez polskich archeologów został zniszczony*, <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,405724,starozytny-posag-odkryty-w-syrii-przez-polskich-archeologow-zostal-zniszczony.html>, 27.07.2017.

³³ *Amfiteatr, tetrapylon. Dżihadysty znów burzą bezcenne zabytki Palmiry*, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/syria-slynnne-zabytki-palmiry-zniszczone-przez-dzihadystow,708626.html>, 27.07.2017.

³⁴ *Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy*, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/komitet-blekitnej-tarczy/icbs.php>, 22.06.2017.

dowe organizacje muzeów, archiwów, bibliotek, a także instytucje ochrony obiektów zabytkowych, miejsc dziedzictwa kulturowego oraz archiwizacji audiowizualnej. Do powstania Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy (*International Committee of the Blue Shield- ICBS*) przyczyniła się m.in. refleksja dotycząca zniszczeń dóbr kultury w okresie konfliktów zbrojnych po II wojnie światowej.

Inicjatorami powołania do życia komitetu były cztery organizacje pozarządowe: Międzynarodowa Rada Archiwów (*The International Council on Archives- ICA*)³⁵, Międzynarodowa Rada Muzeów (*The International Council of Museums- ICOM*)³⁶, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych (*The International Council on Monuments and Sites- ICOMOS*)³⁷ i Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Bibliotekarskich i Bibliotek (*The International Federation of Library Associations and Institutions- IFLA*)³⁸. Celem, jaki

³⁵ *About ICA, our history*, <https://www.ica.org/en/timeline-international-council-archives>, 30.12.2017. Międzynarodowa Rada Archiwów – organizacja pozarządowa, mająca na celu wsparcie, rozwój i ułatwienie dostępu do światowych zasobów archiwalnych. Celem głównym organizacji jest zachowanie i dostęp do gromadzonego w archiwach dziedzictwa światowej kultury i historii. ICA skupia obecnie (2017 r.) około 1430 instytucji ze 190 krajów świata skupionych w trzynastu organizacjach regionalnych.

³⁶ *ICOM website*, <http://icom.museum/the-organisation/history/>, 30.12.2017. ICOM to między państwowa, pozarządowa organizacja muzeów, utworzona w 1946 r. przy wsparciu UNESCO w celu reprezentacji muzeów i środowisk muzealników. ICOM składa się z 175 komitetów narodowych i międzynarodowych komitetów specjalistycznych. Siedzibą sekretariatu generalnego jest Paryż. ICOM tworzy 35 000 członków i 20 000 muzeów w 151 krajach.

³⁷ *ICOMOS website*, <https://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history>, 30.12.2017. ICOMOS to pozarządowa ekspercka organizacja międzynarodowa utworzona w Warszawie w 1965 r. z siedzibą zarządu w Paryżu. Doradza UNESCO m.in. w sprawie wpisu obiektów na Listę Światowego Dziedzictwa. W ramach ICOMOS działają komitety narodowe w poszczególnych krajach oraz komitety specjalistyczne, np. komitet ds. podwodnego dziedzictwa kulturowego czy komitet ds. zarządzania dziedzictwem archeologicznym. Organizację tworzy: 25 specjalistycznych komitetów międzynarodowych i 51 krajowych.

³⁸ *IFLA website*, <https://www.ifla.org/history>, 30.12.2017. IFLA została powołana w Edynburgu w 1927 r. Jest to niezależna, międzynarodowa, pozarządowa organizacja typu *non-profit*. Jej główne cele działania to: promowanie wysokiego

przyświecał inicjatorom było koordynowanie działań dla ratowania dóbr kultury w przypadku nagłych zagrożeń. Współcześnie organizacja koncentruje się na realizacji następujących zadań:

- promowaniu ratyfikacji i wdrażania Konwencji Haskiej i jej protokołów, ze szczególnym naciskiem na popieranie filozofii i zasad Błękitnej Tarczy,
- zachęcaniu do zachowania i poszanowania własności kulturalnej, w tym promowanie konieczności jej ochrony w warunkach różnorodnych zagrożeń,
- szkoleniu ekspertów, na szczeblu krajowym i regionalnym, w zakresie zapobiegania zniszczeniom dóbr kultury w czasie wojen i klęsk żywiołowych oraz rekonstrukcji i odbudowy obiektów zniszczonych lub uszkodzonych,
- rozwijaniu różnych form doradztwa w celu ochrony zagrożonego dziedzictwa,
- konsultowaniu działań i współpracy z innymi organizacjami międzynarodowymi, szczególnie z: UNESCO, Międzynarodowym Ośrodkiem Studiów dla Poprawy i Rozwoju Metod Konserwacji Dziedzictwa Kultury (ICCROM) i Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża (ICRC)³⁹.

Międzynarodowa Organizacja Błękitnej Tarczy wypracowała szereg metod działania, z których najważniejsze to:

- gromadzenie i udostępnianie informacji na temat zagrożeń dla dobra kulturalnego na całym świecie,
- zwiększanie świadomości społecznej w zakresie szkód w dziedzictwie kulturowym,
- promowanie dobrych standardów zarządzania ryzykiem wśród osób odpowiedzialnych za dziedzictwo kulturowe na wszystkich szczeblach, od instytucji kultury do rządów krajowych,

standardu usług bibliotecznych i informacyjnych; upowszechnianie rozumienia wartości dobrej biblioteki i serwisu informacyjnego; reprezentowanie interesów członków na całym świecie. IFLA liczy obecnie 1700 członków w ponad 150 krajach.

³⁹ ICBS, <http://www.ancbs.org/cms/en/about-us/about-icbs>, 23.07.2017.

- uświadomienie decydom i specjalistom z zakresu bezpieczeństwa konieczności opracowania środków zapobiegawczych, gotowości, reagowania i rewindykacji dóbr zagrabionych,
- zapewnienie specjalistycznej wiedzy, aby sprostać sytuacjom nadzwyczajnym,
- określenie sposobów zapobiegania katastrofom i szybkiej interwencji w nagłych wypadkach,
- zachęcanie do organizowania krajowych komitetów Blue Shield⁴⁰.

Dwa lata po powołaniu do życia Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy określono jej praktyczne działania podczas seminarium zorganizowanego z inicjatywy MKBT pod auspicjami UNESCO w listopadzie 1998 r. w słoweńskim mieście Radenci. Przyjęto tam deklarację ustalającą, że kulturowe dziedzictwo obejmuje zarówno ruchome, jak i nieruchome dobra kultury⁴¹. Ze względu na fakt, że każda strata dziedzictwa kulturowego jest zawsze dotkliwa, ochrona jego zarówno w warunkach normalnych, jak i w czasie szczególnych zagrożeń jest sprawą priorytetową i powinno być ono objęte programem ochrony na międzynarodowych, narodowych, regionalnych i lokalnych poziomach. Osiągnięte może być to przez rozwijanie, wdrażanie oraz monitorowanie strategii, których zadaniem jest ocena i redukcja ryzyka zagrożeń, a także poprawa zdolności reagowania na wszystkich poziomach organizacji społeczeństwa. W szczególności, aby zapewnić osiągnięcie głównego celu i strategii organizacji, zdefiniowano następujące działania:

- zapewnienie odpowiedniego finansowania i innych niezbędnych zasobów materialnych,
- podpisanie umów o współpracy z instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę dóbr kultury regulujących zasady zatrudnia-

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ *The Radenci Declaration on the Protection of Cultural Heritage in Emergencies and Exceptional Situations*, <http://www.ancbs.org/cms/images/The%201998%20Radenci%20Declaration.pdf>, 15.08.2017.

nia personelu oraz wykorzystania specjalistycznego sprzętu i tymczasowych schronień,

- rozwijanie dobrych relacji roboczych z służbami ratowniczymi,
- wypracowywanie wspólnych procedur awaryjnych wewnętrznych i zewnętrznych,
- przeprowadzanie regularnych sesji szkoleniowych obejmujących szkolenia i ćwiczenia procedur awaryjnych we współpracy z partnerami,
- tworzenie wspólnych komitetów łącznikowych z partnerami merytorycznymi i komitetami narodowymi,
- zapewnienie inwentaryzacji i dokumentacji dóbr kultury, w tym kopii zapasowych oraz wyspecjalizowanego wyposażenia ratunkowego i materiałów awaryjnych dla zespołów ratowniczych,
- promowanie różnorodnych międzynarodowych rozwiązań w zakresie ochrony dóbr kultury w formie aktów prawa międzynarodowego,
- wytwarzanie materiałów szkoleniowych dla służb ratowniczych,
- wspieranie i rozwój wolontariatu wspierającego ochronę dziedzictwa kulturowego⁴².

W 1998 r. wezwano środowiska ochrony dóbr kultury na całym świecie do organizowania krajowych komitetów Błękitnej Tarczy. Proces ten był długotrwały i do pierwszego spotkania kierownictwa ICBS z przedstawicielami krajowych komitetów Błękitnej Tarczy doszło dopiero w 23–24 lipca 2004 r. w Turynie. W spotkaniu uczestniczyli członkowie Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy (ICA, ICOM, ICOMOS, IFLA), przedstawiciele Narodowych Komitetów Błękitnej Tarczy z: Belgii, Republiki Czeskiej, Francji, Włoch, Macedonii, Madagaskaru, Norwegii, Polski, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Wenezueli oraz przedstawiciele organizacji współpracu-

⁴² Tamże.

jących: Światowego Funduszu Pomocy dla Zagrożonych Zabytków⁴³ i Dziedzictwo Kulturowe bez Granic⁴⁴.

Na pierwszym spotkaniu Międzynarodowego i Narodowych Komitetów Błękitnej Tarczy przyjęto tzw. *Deklarację Turyńską*⁴⁵. Wszyscy uczestnicy konferencji turyńskiej byli przekonani, że na każdym państwie spoczywa obowiązek odpowiedzialności w zakresie ochrony swego dziedzictwa kulturowego oraz, iż posiadają one prawo do tego działań⁴⁶. W Deklaracji odwołano się do kilku wcześniejszych aktów prawno-międzynarodowych, w tym do *Uniwersalnej Deklaracji dotyczącej Różnorodności Kulturowej*⁴⁷, *Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego z 1954 r.*

⁴³ *World Monuments Fund* (WMF) to międzynarodowa organizacja non-profit działająca na rzecz ochrony światowej architektury historycznej i dziedzictwa kulturowego. Organizacja powstała w 1965 r. w Nowym Jorku, a biura i oddziały zlokalizowane są na całym świecie, m.in. we Włoszech, Francji, Peru, Portugalii, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii. W Polsce ze środków Funduszu renowowano: drewniany kościół św. Michała Archanioła w Dębnie Podhalańskim, kościół Wniebowzięcia NMP w Hebdowie, ul. Próżną w Warszawie, Twierdzą Wisłoujście w Gdańsku, stanowisko archeologiczne w Wiślicy, Teatr Stary w Lublinie, Szpital Jerozolimski w Malborku, Kaplicę Scheiblera w Łodzi, cerkiew św. Paraskewy w Radrużu, synagogi w Przysusze, Krakowie, Zamościu, Pińczowie, Wrocławiu oraz kościół św. Stanisława w Pińczowie. *Strona domowa World Monuments Fund*, <https://www.wmf.org>, 20.08.2017.

⁴⁴ Organizacja „Dziedzictwo Kulturowe bez Granic” (*Cultural Heritage without Borders- CHwB*) została założona w 1995 r. jako niezależna szwedzka organizacja pozarządowa działająca w duchu Konwencji haskiej z 1954 r. Zajmuje się ona ochroną dóbr kultury zagrożonych konfliktami zbrojnymi, klęskami żywiołowymi, zaniedbaniami wynikającymi z ubóstwa oraz z racji politycznych i społecznych konfliktów. *Web site Cultural Heritage without Borders (CHwB)*, <http://chwb.org>, 01.08.2017.

⁴⁵ *Torino Declaration Resolutions for the First Blue Shield International Meeting, held in Torino, Italy, 23–24 July 2004*, <http://www.ancbs.org/cms/images/The%202004%20Torino%20Declaration.pdf>, 01.08.2017.

⁴⁶ *Portal internetowy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego*, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/archiwum/konferencja-turyn-23-24.07.2004.php?s>, 20.08.2017.

⁴⁷ *Powszechna deklaracja UNESCO o różnorodności kulturowej przyjęta jednomyslnie na 31 sesji Konferencji Generalnej UNESCO, Paryż, 2 listopada 2001 r.*, http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Dekl_o_roznorodnosci.pdf, 30.12.2017.

oraz *Protokołu II z 1999 r.*, który wszedł w życie 9 marca 2004 r. Odwoływano się również do podstawowych założeń Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy oraz jej Karty przyjętej w Strasburgu 14 kwietnia 2004 r. Wytyczne znajdujące się w *Deklaracji* dotyczyły min. zachęcania państw, które do chwili ówczesnej nie podpisały i nie ratyfikowały *Konwencji Haskiej z 1954 r.*, *Protokołu I* oraz *Protokołu II*, aby to uczyniły. Ponadto w dokumencie znalazł się apel, aby Narody Zjednoczone, inne międzynarodowe organizacje oraz państwa włączyły się w ochronę ruchomych i nieruchomych zabytków przed zniszczeniem oraz by problematyka ochrony dóbr kultury została włączona w mandat misji pokojowych, w tym zapobieganie kradzieżom, niszczeniu dziedzictwa kulturalnego i nielegalnemu handlu zabytkami⁴⁸. W deklaracji podkreślono, jak ważna jest rola przygotowań na wypadek zagrożeń oraz odpowiednie reagowanie i odbudowa zniszczeń. Podkreślono fakt, że najskuteczniej można chronić dziedzictwo, działając wielopłaszczyznowo. Istotnym jest, zatem skoordynowanie działań instytucji zajmujących się *stricte* ochroną zabytków z innymi podmiotami w ramach ich programów pomocy. Zalecono także, aby komitety ICA, ICOM, ICOMOS oraz IFLA tworzyły Narodowe Komitety Błękitnej Tarczy. Poproszono rządy narodowe o wsparcie dla komitetów oraz działań dla ochrony ruchomych i nieruchomych zabytków na wypadek katastrof oraz konfliktu zbrojnego. W deklaracji potwierdzono również wolę czterech członków założycieli ICBS, aby wzmocnić Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy⁴⁹.

We wrześniu 2006 r. podpisano tzw. *Porozumienie Haskie*, które było pokłosiem zorganizowanej przez ICBS konferencji⁵⁰. W wydarzeniu tym udział wzięli przedstawiciele Narodowych Komitetów Błękitnej Tarczy oraz innych pokrewnych organizacji. Spotkanie miało dwa główne cele: z jednej strony wzmocnienie współpracy pomiędzy

⁴⁸ Portal internetowy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/archiwum/konferencja-tu-ryn-23-24.07.2004.php>, 20.08.2017.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ *Who we are & what we do, Blue Shield*, <http://www.ancbs.org/cms/en/about-us/what-we-do>, 30.12.2017.

Narodowymi Komitetami Błękitnej Tarczy, a z drugiej pogłębienie współpracy pomiędzy Komitetem Błękitnej Tarczy a innymi organizacjami pokrewnymi, których głównym celem jest udzielenie pomocy w ratowaniu dziedzictwa kulturalnego podczas katastrof i konfliktów zbrojnych. *Porozumienie Haskie* jest w pełni akceptowalne przez Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy.

W 2008 r. powołano do życia Stowarzyszenie Komitetów Narodowych Błękitnej Tarczy (*The Association of National Committees of the Blue Shield- ANCBS*) w celu koordynowania i wzmacniania międzynarodowych wysiłków na rzecz ochrony własności kulturalnej zagrożonej zniszczeniem podczas konfliktów zbrojnych lub klęsk żywiołowych⁵¹. Stowarzyszenie jest centrum przepływu informacji, archiwum i zapleczem logistycznym dla ICBS oraz krajowych komitetów Blue Shield, a tym samym ułatwia współpracę między wszystkimi poziomami sieci Blue Shield Network, ponadto ANCBS:

- zapewnia stały adres pocztowy dla ICBS i ANCBS,
- promuje podnoszenie świadomości, budowanie potencjału, gotowości do ochrony i odzyskiwania dóbr kultury na szczeblu krajowym i międzynarodowym,
- szerzy świadomość konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego wśród decydentów politycznych oraz potencjalnych fundatorów,
- ułatwia tworzenie sieci krajowych w obszarach, w których komitety BS nie istnieją,
- promuje dwustronne i wielostronne systemy pomocy między komisjami krajowymi,
- prowadzi witrynę zawierającą punkty dostępu do odpowiednich baz danych (szkolenia, zasobów, specjalistów, konferencje) z interaktywnymi linkami do innych baz danych,
- promuje markę „Blue Shield” oraz szkolenia na rzecz utrzymania pokoju,
- wspiera w działaniach ICBS i krajowe komisje BS,

⁵¹ Tamże.

- pomaga ICBS w wypełnianiu zadań w ramach drugiego protokołu⁵².

Na Konferencji Generalnej w Hadze w grudniu 2008 r. powołano organ Stowarzyszenie Narodowych Komitetów Błękitnej Tarczy (ANCBS), czyli Radę. Rada ANCBS składa się z przedstawicieli krajowych komisji i obserwatorów ICBS. W 2017 r. Narodowe Komitety Błękitnej Tarczy funkcjonowały w: Argentynie, Australii, Austrii, Belgii, Beninie, Brazylii, Chile, Curacao, Czechach, Danii, Gruzji, Gwatemali, Francji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Izraelu, Macedonii, Madagaskarze, Norwegii, Polsce, Rumunii, Senegal, Stanach Zjednoczonych, Ukrainie, Wielkiej Brytanii i Włoszech. W stadium organizacji krajowe komitety znajdowały się w: Afganistanie, Azerbejdżanie, Boliwii, Kanadzie, Kolumbii, Korei Południowej, Kubie, Egipcie, Grecji, Haiti, Indii, Indonezji, Libanie, Meksyku, Niemczech, Palestynie, Peru, Rosji, Słowenii, Szwecji, Szwajcarii, Węgrzech, Turcji i Wenezueli⁵³.

W Polsce, w sześć lat po powstaniu Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy, 8 marca 2002 r. odbyło się z inicjatywy Biura Spraw Obronnych w Ministerstwie Kultury w Warszawie spotkanie poświęcone wdrażaniu Międzynarodowego Programu Błękitnej Tarczy. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele pięciu organizacji pozarządowych, czyli Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Polskiego Komitetu Narodowego ICOM, Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS oraz Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków. Swoją obecność zaznaczyli również przedstawiciele Ministerstwa Kultury oraz Centrum Szkolenia dla Ochrony Ludności i Dóbr Kultury w Krakowie. Uczestnicy, opierając się na polskich doświadczeniach i osiągnięciach w dziedzinie ochrony dóbr kultury, w obliczu nadzwyczajnych zagrożeń powołali do życia Komitet Błękitnej Tarczy. Podczas spotkania ustalono również, iż

⁵² Portal internetowy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/archiwum/konferencja-tu-ryn-23-24.07.2004.php>, 20.08.2017

⁵³ Szerzej: www.blueshieldaustralia.org.au/, www.bouclier-bleu.fr/, blauschild.de/, www.icomnorway.org/blue-shieldeng.html, www.uscbs.org/, www.provincia.asti.it/hosting/moncalvo/sipbc.htm, 22.08.2017.

w kilku miastach w Polsce zostaną powołane do życia centra informacyjno-organizacyjne programu Błękitnej Tarczy. Centra o zasięgu ogólnopolskim powstały w Warszawie, Krakowie i Toruniu⁵⁴.

Misją Polskiego Komitetu Narodowego Błękitnej Tarczy jest upowszechnianie wiedzy na temat ochrony zabytków wśród specjalistów, decydentów, młodzieży, studentów, ogółu społeczeństwa; prowadzenie monitoringu dziedzictwa kulturowego; prewencja i zapobieganie degradacji wartości zabytkowych; opracowywanie metod ochrony dziedzictwa zagrożonego katastrofami, klęskami żywiołowymi i konfliktami zbrojnymi; kształcenie ekspertów w zakresie ochrony dóbr kultury w zagrożeniu; współpraca w zakresie wymiany informacji oraz wymiany specjalistów z innymi komitetami Błękitnej Tarczy, instytucjami i pokrewnymi organizacjami; wspomaganie instytucji rządowych i pozarządowych w zakresie ochrony zabytków w zagrożeniu; inspirowanie i organizacja spotkań, warsztatów, szkoleń konferencji adresowanych do szerokiego i zróżnicowanego grona odbiorców związanych z ochroną zabytków⁵⁵. Ustalono również zadania ośrodków terenowych, do których zalicza się:

- prowadzenie bazy danych osób i podmiotów działających na rzecz ochrony dóbr kultury w regionie,
- zapewnienie odpowiednich materiałów edukacyjnych i informacyjnych, dotyczących ochrony dóbr kultury w sytuacji zagrożenia,
- utworzenie zespołów zadaniowych do ochrony dóbr kultury,
- poprawę systemu współpracy w dziedzinie ochrony dóbr kultury pomiędzy Policją, Strażą Pożarną, Wojskiem Polskim, Obroną Cywilną, organizacjami pozarządowymi, władzami lokalnymi, wojewodami i właścicielami zabytków,
- upowszechnianie wiedzy o ochronie dóbr kultury wśród lokalnej społeczności,
- organizowanie szkoleń, seminariów, konferencji, warsztatów,

⁵⁴ Portal internetowy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/polski-komitet-bt/przystapienie-do-miedzynarodowego-programu-bt.php>, 20.08.2017.

⁵⁵ Tamże.

- zamieszczanie uaktualnionych informacji w odniesieniu do ochrony dóbr kultury na regionalnych stronach internetowych Błękitnej Tarczy⁵⁶.

W trakcie spotkania podjęto również decyzję, aby punktem koordynującym dla wdrażania programu Blue Shield zostało Biuro Spraw Obronnych MKiDN. W jego kompetencjach jest m.in. prowadzenie głównej strony internetowej Polskiego Komitetu Błękitnej Tarczy. Aktualnie są cztery punkty kontaktowe: dwa w Warszawie, po jednym w Krakowie i Toruniu⁵⁷.

Punkty kontaktowe BT w działalności szczególnie nacisk kładą na funkcję dydaktyczną. Od 1997 r. pod auspicjami Ministerstwa Kultury w Krakowie przy Szkole Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej działa Centrum Szkolenia dla Ochrony Ludności i Dóbr Kultury⁵⁸. W trakcie warsztatów międzynarodowych na temat ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń, zorganizowanych w maju 2001 r. w Krakowie, zdecydowano przekształcić Centrum Szkolenia w placówkę międzynarodową. Do podstawowych zadań placówki należy organizacja kursów z zakresu ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń, międzynarodowych konferencji, spotkań i seminariów dla ekspertów, wymiana doświadczeń pomiędzy środowiskami zajmującymi się problematyką ochrony dóbr kultury, prowadzenie działalności publikacyjnej, gromadzenie literatury i dokumentacji dotyczącej ochrony dóbr kultury. Ponadto Centrum utrzymuje i rozwija ścisłą współpracę z międzynarodowymi organizacjami rządowymi, instytucjami akademickimi, a także z wszystkimi publicznymi instytucjami mającymi do czynienia z zagadnieniami ochrony dóbr kultury⁵⁹.

Kursy adresowane są między innymi do pracowników służb ochrony zabytków, dyrektorów instytucji kultury, bibliotek, muzeów, archiwów oraz ich personelu, administratorów lub właścicieli szcze-

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ *Centrum Szkolenia Ochrony Ludności i Dóbr Kultury*, https://sapspl/index.php/pl_pl/wydzialy/centrum-szkolenia-ol-i-dk, 22.07.2017.

⁵⁹ Tamże.

gólnie cennych obiektów zabytkowych, konserwatorów diecezjalnych, dyrektorów muzeów i bibliotek będących w posiadaniu związków wyznaniowych, społecznych opiekunów zabytków oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych, przedstawicieli Straży Pożarnej, Obrony Cywilnej, służb celnych i policji, przedstawicieli sił zbrojnych, dyrektorów oraz pracowników Wojewódzkich Wydziałów Zarządzania Kryzysowego.

Polski Komitet Błękitnej Tarcz od samego początku współorganizował bądź obejmował patronatem szereg konferencji międzynarodowych. W 2003 r. w Krakowie odbyła się międzynarodowa konferencja, poświęcona digitalizacji zbiorów archiwalnych i bibliotecznych⁶⁰. W maju 2004 r. w Warszawie zorganizowano międzynarodową konferencję nt. *Dziedzictwo kultury wobec zagrożeń czasu wojny i pokoju*. W roku 2013 r. PKTB był współorganizatorem konferencji nt. *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń- zagrożenia pożarowe i inne miejscowe*, w 2015 r. międzynarodowej konferencji nt. *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń- bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych*, a we wrześniu 2017 r. międzynarodowej konferencji nt. *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – wybrane aspekty ewakuacji osób i zbiorów*⁶¹. Informacje o organizowanych przez PKTB szkoleniach, seminariach czy spotkaniach informacyjnych zamieszczane są na stronach lokalnych punktów kontaktowych⁶².

Ochrona dóbr kultury w warunkach zagrożeń wojennych i klęsk żywiołowych jest ważnym elementem polityki kulturalnej i bezpieczeństwa państwa oraz działań wspólnoty międzynarodowej realizowanym na podstawie prawa międzynarodowego. Mimo ponad

⁶⁰ Tamże, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/polski-komitet-bt/sprawozdania/sprawozdania-2002-2004.php>, 22.07.2017.

⁶¹ *Portal internetowy Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie*, https://sapspl.pl/index.php/pl_pl/konferencje, 22.07.2017.

⁶² *Portal internetowy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego*, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/polski-komitet-bt/sprawozdania/sprawozdania-2002-2004.php>, 22.07.2017.

stuletniego doskonalenia prawa ochrony dziedzictwa kultury w dalszym ciągu dochodzi do licznych zniszczeń obiektów kultury. Nieskuteczność ochrony realizowanej przez państwa spowodowała włączenie się w proces ochrony międzynarodowych organizacji pozarządowych. Jedną z nich jest Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy, który skupia komitety krajowe działające na rzecz przygotowania ochrony dóbr kultury w okresie konfliktów i klęsk żywiołowych. Działania organizacji pozarządowych stwarzają szersze możliwości ochrony dóbr kultury w warunkach różnorodnych zagrożeń. Ważnym zagadnieniem jest także uspołecznienie procesów ochronnych poprzez uświadamianie obywatelom wspólnej odpowiedzialności za przetrwanie dziedzictwa kulturowego, nie tylko własnego lecz również wytworzonego przez inne społeczności.

Bibliografia

- Amfiteatr, tetrapylon. Dżihadysty znow burzą bezcenne zabytki Palmiry*, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/syria-slynnne-zabytki-palmiry-zniszczone-przez-dzhadystow,708626.html>, 27.07.2017.
- ANCBS, <http://www.ancbs.org>, 20.06.2017.
- Беликов П. Ф., *Рерих (Опыт духовной биографии)*, Новосибирск 2011.
- Blue Shield*, <http://www.ancbs.org/cms/en/about-us/what-we-do>, 30.12.2017.
- Brzeziński A. M., *Organizacja i formy międzynarodowej współpracy intelektualnej w ramach Ligi Narodów (1922–1939)*, „Przegląd Zachodni” 2015, nr 3.
- CHwB website*, <http://chwb.org/>, 01.08.2017.
- Centrum Szkolenia Ochrony Ludności i Dóbr Kultury*, https://sapspl/index.php/pl_pl/wydzialy/centrum-szkolenia-ol-i-dk, 22.07.2017.
- Courtney J., *Sir Peter Scott: champion for the environment and founder of the World Wildlife Fund*, Milwaukee 1989.
- Drewniacki D., *Prawne i organizacyjne aspekty ochrony zabytków (dóbr kultury) na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (szczególnych zagrożeń) w prawie polskim*, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/artykuly-i-publikacje/artykuly.php>, 20.06.2016.
- Estreicher K., *Straty kultury polskiej pod okupacją niemiecką 1939–1944 wraz z oryginalnymi dokumentami grabieży*, Kraków 2003.
- Grotius H., *The Law of War and Peace in three books*, [Translated into English by Francis W. Kelsey with the collaboration of Arthur E. R. Boak, Henry A. Sanders, Jesse S. Reeves and Herbert F. Wright], London 1924, Book 3.

- Houpt S., *Muzeum zaginionych dzieł. Historia kradzieży dzieł sztuki*, Warszawa 2007.
- ICA website, <https://www.ica.org/en/timeline-international-council-archives>, 30.12.2017.
- ICBS website, <http://www.ancbs.org/cms/en/about-us/about-icbs>, 23.07.2017.
- ICOM website, <http://icom.museum/the-organisation>, 30.12.2017.
- ICOMOS website, <https://www.icomos.org/en/>, 30.12.2017.
- IFLA website, <https://www.ifla.org>, 30.12.2017.
- Il diritto di guerra (De Iure Belli libri tres 1598)*, [Introduzione di Diego Quagliioni, traduzione di Pietro Nencini, apparato critico a cura di Giuliano Marchetto e Christian Zendri], Milano 2008.
- Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (V konwencja haska)*, Haga, 18 października 1907 r., Dz.U. 1927, nr 21, poz. 161.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze 14 maja 1954 r.*, Dz. U. 1957, nr 46, poz. 212.
- Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej (XI konwencja haska)*, Haga, 18 października 1907 r., Dz. U. 1936, nr 6, poz. 68.
- Majewski P., *Wojna i kultura: instytucje kultury polskiej w okupacyjnych realiach Generalnego Gubernatorstwa 1939–1945*, Warszawa 2005.
- Matelski D., *Grabież i restytucja polskich dóbr kultury: od czasów nowożytnych do współczesnych*, t. 1 i 2, Kraków 2006.
- Matelski D., *Straty polskich dóbr kultury w wojnach z sąsiadami w XVII i XVIII w.*, „Muzealnictwo” 2002.
- Merryman J. H., *Imperialism, Arts and Restitution*, Cambridge University Press, 2006.
- Miler J., *Rewindykacje po Traktacie Ryskim*, „Cenne, bezcenne/utracone” (cz. I) 1998 nr 1; (cz. II) 1999, nr 3; (cz. III) 1999, nr 4; (cz. IV) 1999, nr 5.
- Miles M. M., *Art as Plunder: The Ancient Origins of Debate About Cultural Property*, Cambridge University Press 2008.
- Nahlik S., *Grabież dzieł sztuki. Rodowód zbrodni międzynarodowej*, Wrocław 1958.
- North African Salafists Turn on Sufi Shrines in Mali*, <http://www.refworld.org/docid/4fbdf9702.html>, 20.06.2017.
- Ochrona instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych. Traktat między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a innymi republikami amerykańskimi*. www.roerich.org/pl/Roerich_Pact_pl.html, 26.06.2017.
- Początki państwa polskiego*, red. F. Kiryk, Warszawa 2002.
- Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655–1660*, t. 2, Warszawa 1957.
- Portal internetowy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego*, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/komitet-blekitnej-tarczy/icbs.php>, 22.06.2017.

- <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/polski-komitet-bt/sprawozdania/sprawozdania-2002-2004.php>, 22.07.2017.
- <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/archiwum/konferencja-tury-23-24.07.2004.php?s>, 20.08.2017.
- <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/komitet-blekitnej-tarczy/ancbs.php>, 20.08.2017.
- <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/polski-komitet-bt/przystapienie-do-miedzynarodowego-programu-bt.php>, 20.08.2017.
- Portal internetowy Szkoły Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie*, https://sapspl.pl/index.php/pl_pl/konferencje, 22.07.2017.
- Powszechna deklaracja UNESCO o różnorodności kulturowej*, http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Dekl_o_roznorodnosci.pdf, 30.12.2017.
- Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War*, Bruksela, 24 sierpnia 1874 r., <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/135>, 20.08.2017.
- Ptaszycki S., *Wywożenie do Rosji polskiego mienia kulturalnego i jego zwrot obecny*, „Przegląd Powszechny” 1923 (marzec).
- Ratowanie zbiorów zniszczonych przez powódź. Program konserwacji uratowanych po powodzi zbiorów bibliotecznych*, <http://www.bn.org.pl/download/document/1274269092.pdf>, 20.08.2017.
- Regulamin wykonawczy do konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego*; http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Haga.pdf, 27.07.2017.
- Reid D. M., *Whose Pharaohs?: archaeology, museums, and Egyptian national identity from Napoleon to World War I*, University of California Press, 2002.
- Rożek M., *Straty kulturalne Krakowa w okresie pierwszego napadu szwedzkiego (1655–1657)*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1972, z. 2.
- Rudzki E., *Polskie Królowe. Żony królów elekcyjnych*, t. II, Warszawa 1990.
- Sadowski S., *Ochrona ludności cywilnej we współczesnych wojnach domowych*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a wolność jednostki: wybrane aspekty prawne i polityczne*, red. M. Jastrzębski, T. Kuczur, Toruń 2013.
- Salaciński K., *Ochrona dóbr kultury w prawie międzynarodowym i polskim*, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/artykuly-i-publicacje/artykuly.php>, 20.06.2016.
- Skuza C., *Wojenne i powojenne losy polskich skarbów narodowych*, Toruń 1994.
- Starożytny posąg odkryty w Syrii przez polskich archeologów został zniszczony*, <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,405724,starozytny-posag-odkryty-w-syrii-przez-polskich-archeologow-zostal-zniszczony.html>, 27.07.2017.
- Sufi Faza Disintegration*, <http://mogadishuman.wordpress.com/2010/04/05/the-sufi-disintegration-phase/>, 20.06.2017.
- Syria: kolejny zniszczony zabytek w Palmyrze*, <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/syria-kolejny-zniszczony-zabytek-w-palmyrze/bbqb6m>, 27.07.2017.

The Radenci Declaration on the Protection of Cultural Heritage in Emergencies and Exceptional Situations, <http://www.ancbs.org/cms/images/The%201998%20Radenci%20Declaration.pdf>, 15.08.2017.

Torino Declaration Resolutions for the First Blue Shield International Meeting, held in Torino, Italy, 23–24 July 2004, <http://www.ancbs.org/cms/images/The%202004%20Torino%20Declaration.pdf>, 01.08.2017.

World Monumente Fund, <https://www.wmf.org>, 20.08.2017.

International Committee “Blue Sheet” in the culture protection system

Summary: The aim of the article is to present the functioning of the International Committee on the Blue Shield in the system of protection of cultural property in the conditions of war and natural disasters. The author has analyzed the problem through the prism of the international legal status of protection of cultural goods and the practical activities of the International Committee of the Blue Shield in the world and in Poland. The protection of cultural property in the context of military threats and natural disasters is an important element of the state’s cultural policy and of the international community’s activities carried out under international law. In spite of over one hundred years of improvement of the law of cultural heritage protection, numerous cultural objects have been destroyed. The ineffectiveness of state protection has contributed to the protection of international NGOs. One of them is the International Board of the Blue Shield, which brings together national committees dedicated to the preparation of the protection of cultural property during conflicts and natural disasters. Non-governmental organizations provide greater opportunities for the protection of cultural goods in a variety of threats.

Keywords: cultural assets as a spoil of war, protection of cultural property, Blue Shield.